Steenmeel en kalk goed voor ‘onze’ soorten?

Stand van zaken versterkings project februari 2022

Rudi Zielman
Laurens Sparrius

Bryologische en Lichenologische Werkgroep

BLWG

Aanleiding

- De provincie Overijssel heeft Aandachtsoorten vastgesteld waarvoor déze provincie een specifieke verantwoordelijkheid heeft:
- Daarbij zijn 3 mossen en 1 korstmos :
  - *Pseudocalliergon lycopodioides* / Wolfsklauwmos
  - *Dicranum spurium* / Gekroesd gaffeltandmos
  - *Hypnum imponens* / Goud klauwtjesmos
  - *Cetraria islandica* / IJslands mos
- Alle soorten gaan sterk achteruit
- Voornaamste oorzaak is **stikstof belasting**

BLWG

Wolfsklauwmos / Pseudocalliergon lycopodioides

BLWG

Wolfsklauwmos / Pseudocalliergon lycopodioides

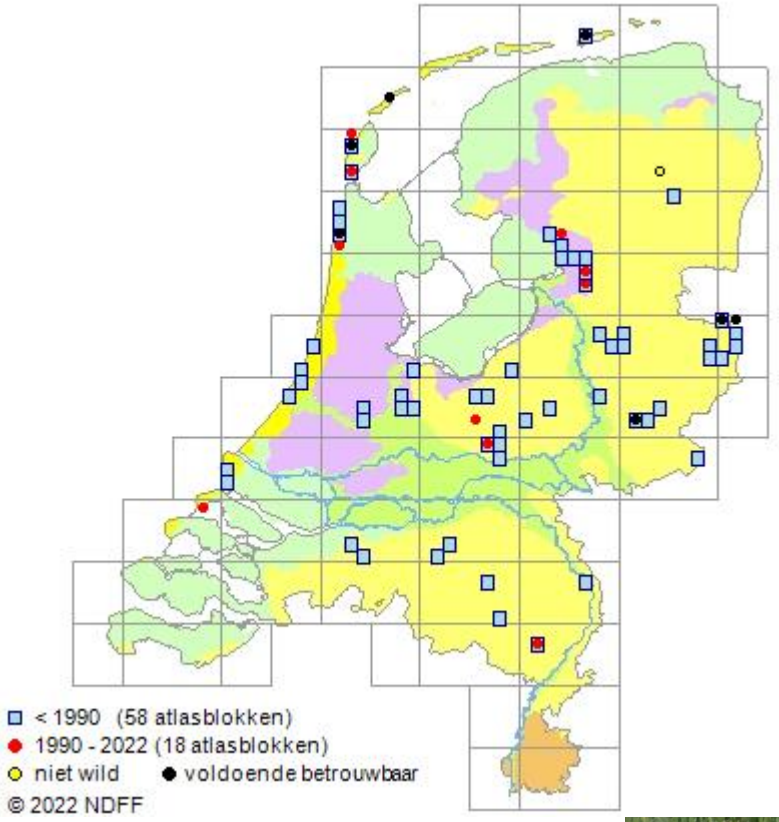

BLWG

Dicranum spurium / Gekroesd gaffeltandmos

BLWG

Dicranum spurium / Gekroesd gaffeltandmos

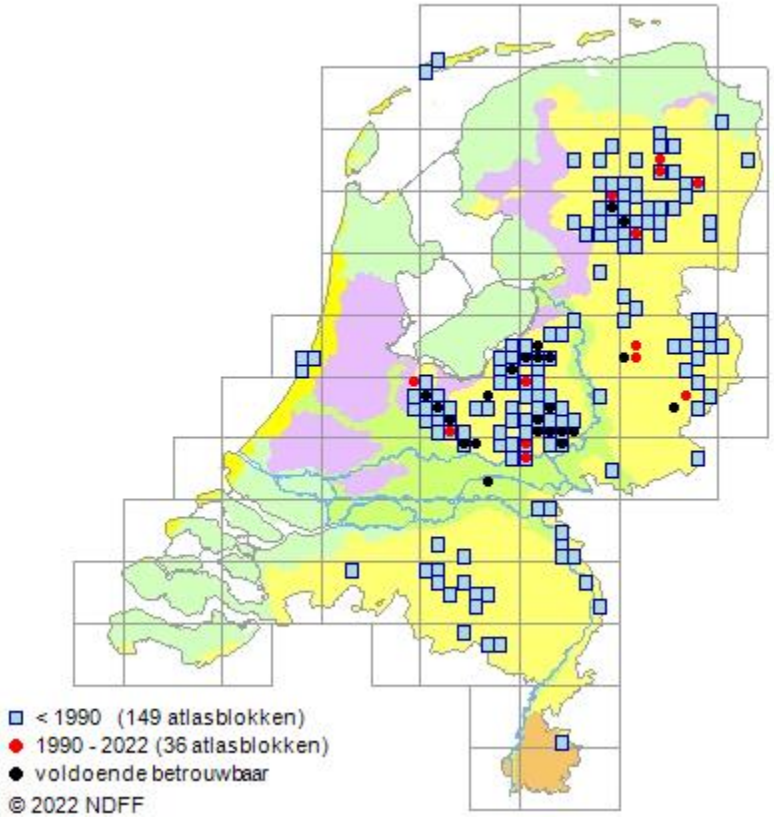

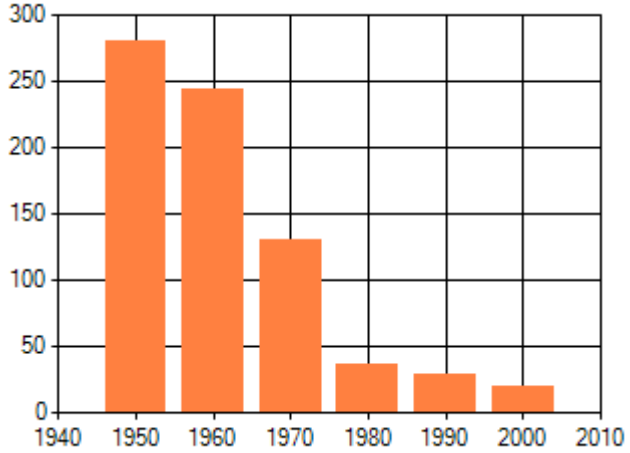

Bron: Rode Lijst Mossen en R.J. Bijlsma, BLWG-rapport 15.

Beeld is sterk geflatteerd:
van de ‘recente’ stippen zijn er veel weg
Dit geldt voor alle genoemde soorten

BLWG

Hypnum imponens / Goudklauwtjesmos

BLWG

Hypnum imponens / Goudklauwtjesmos

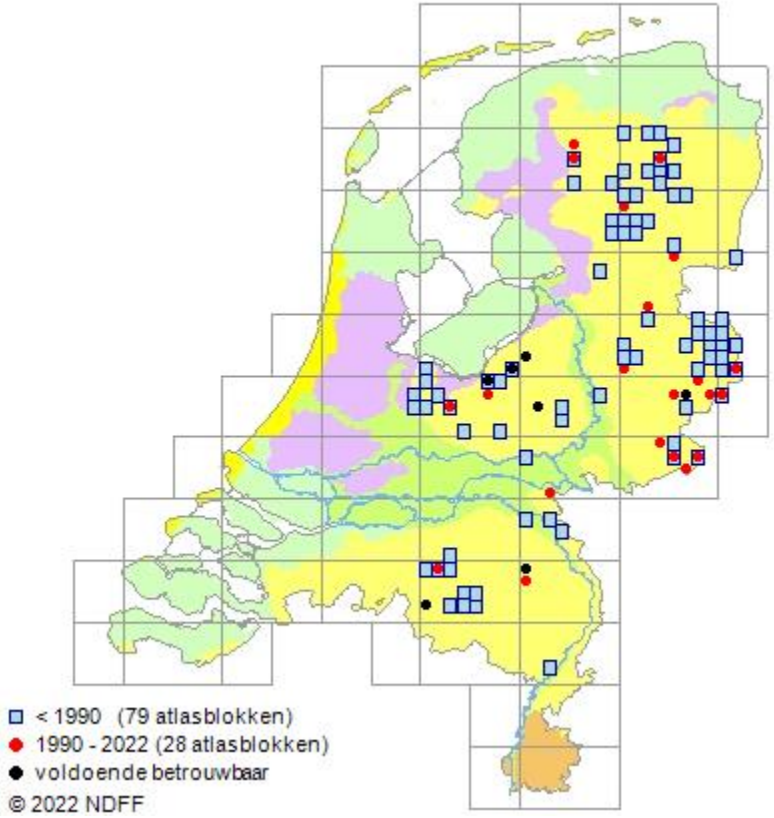

BLWG

Cetraria islandica / IJslandsmos

BLWG

Cetraria islandica / IJslandsmos

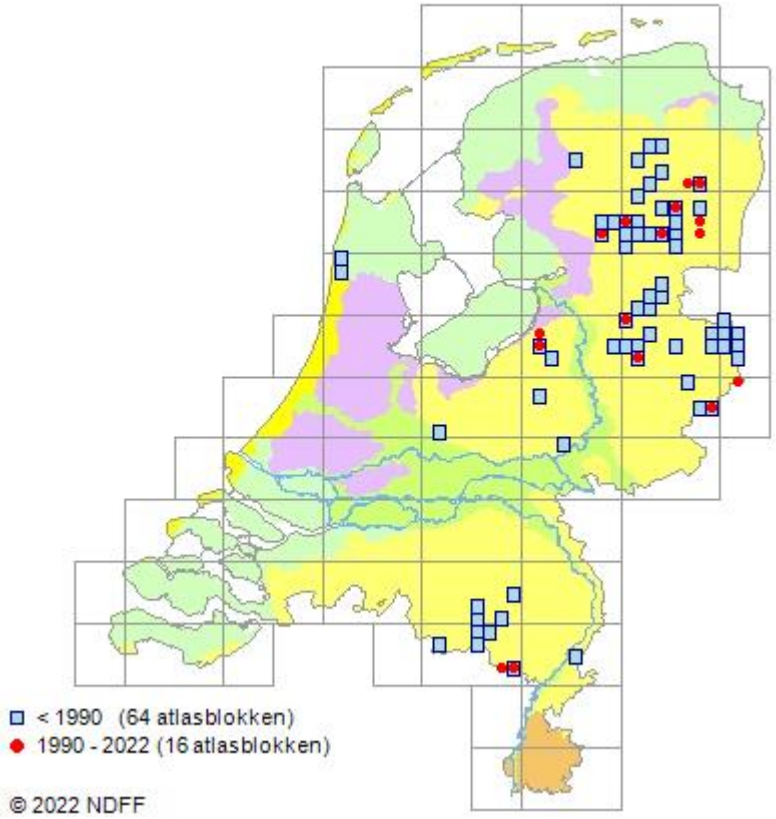

Contactpersonen – terreinbeheerders
SBB – LOV – NM werken mee …

BLWG

Aanleiding 2

- In 2019 zijn bekende groeiplaatsen (NDFF) van de 4 soorten bezocht
- Overal en alle soorten minder plekken dan uit de NDFF bekend waren
- Buiten Overijssel meest net zo slecht of slechter

- Uitzondering: Wolfsklauwmos, een locatie slechter, ander beter
- => Water huishouding belangrijk
- Meest genoemde oorzaak in literatuur droge soorten:
- => Stikstof depositie

BLWG

Centrale onderzoeksvraag

Welke invloed heeft het gebruik van steenmeel en bekalken op drie bedreigde (korst)mossen in heiden en stuifzanden?

- Kunnen we deze soorten beter behouden door toevoeging van nutriënten?
- Moet er rekening worden houden bij het toepassen van nutriënten in gebieden waar deze soorten voorkomen?

BLWG

Toediening van steenmeel en kalk

- Lurgi steenmeel equivalent van 10.000 kg per hectare
  - geringe pH verandering
  - herstelt verhouding stikstof:fosfaat
- Dolokal equivalent van 2.000 kg per hectare
  - sterke pH-verandering
  - korte tijd na toediening komt er veel stikstof en fosfaat vrij (stikstof spoelt uit, fosfaat blijft)

BLWG

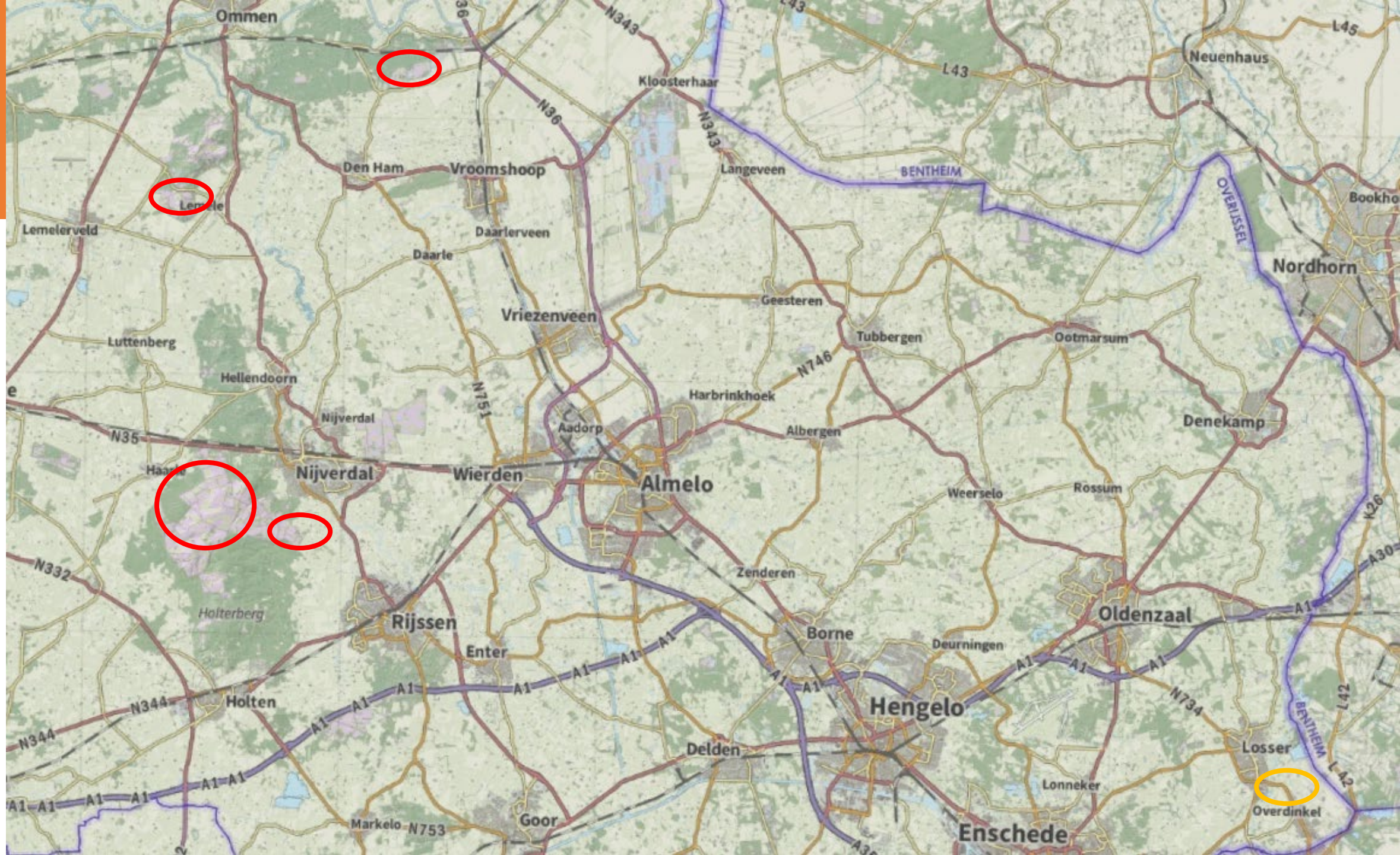
Ommen
Kloosterhaar
Neuenhaus
Den Ham
Vroomshoop
Langeveen
BENTHEIM
OVERIJSSEL
Lemelerveld
Daarlerveen
Daarle
Nordhorn
Geesteren
Vriezenveen
Tubbergen
Ootmarsum
Luttenberg
Hellendoorn
Harbrinkhoek
Nijverdal
Aadorp
Albergen
Denekamp
Nijverdal
Wierden
Almelo
Weerselo
Rossum
Zenderen
Holterberg
Rijssen
Borne
Oldenzaal
Enter
Deurningen
Holten
Hengelo
Delden
Losser
Lonneker
Overdinkel
Goor
Markelo
Enschede
N343
N36
L43
L45
N746
N751
N35
N332
N344
N734
N753
A1
K26
A30
L42

BLWG

Sallandse Heuvelrug - zoekgebieden

- Gekroesd gaffeltandmos
- IJslandsmos

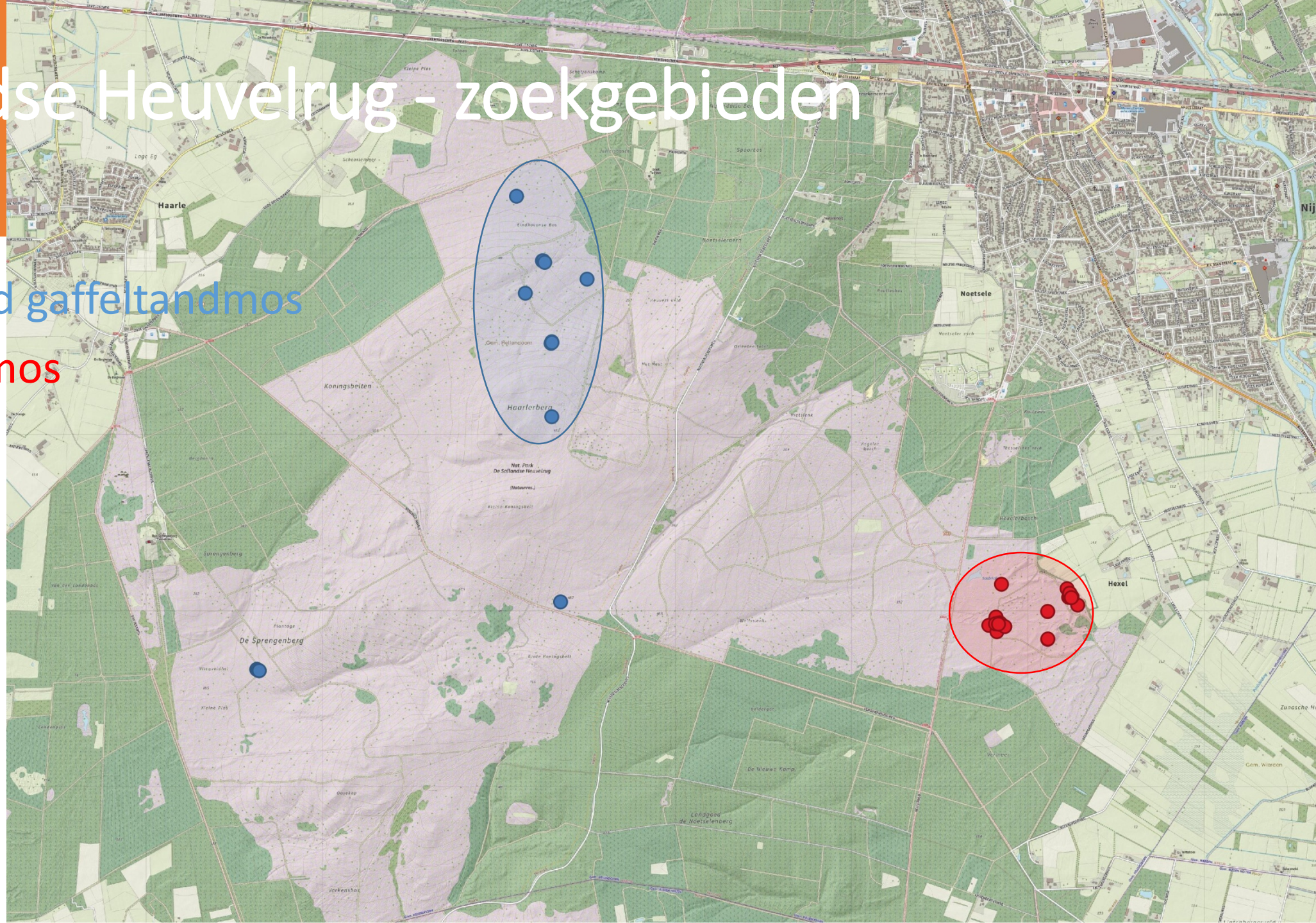

BLWG

Lemelerberg - zoekgebied

- IJslandsmos

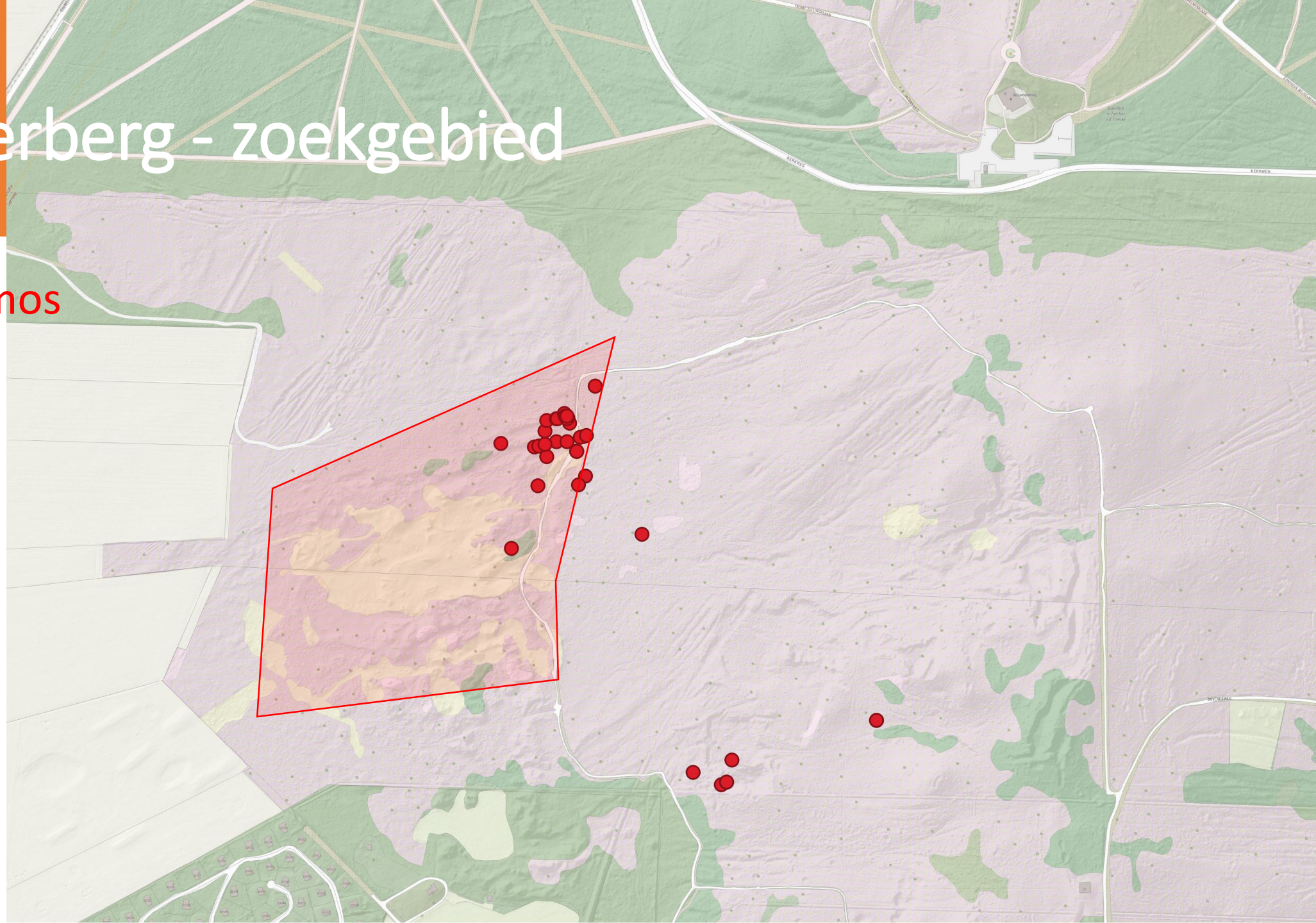

BLWG

Beerzerveld - zoekgebied

- Goudklauwtjesmos
- IJslandsmos (1976)

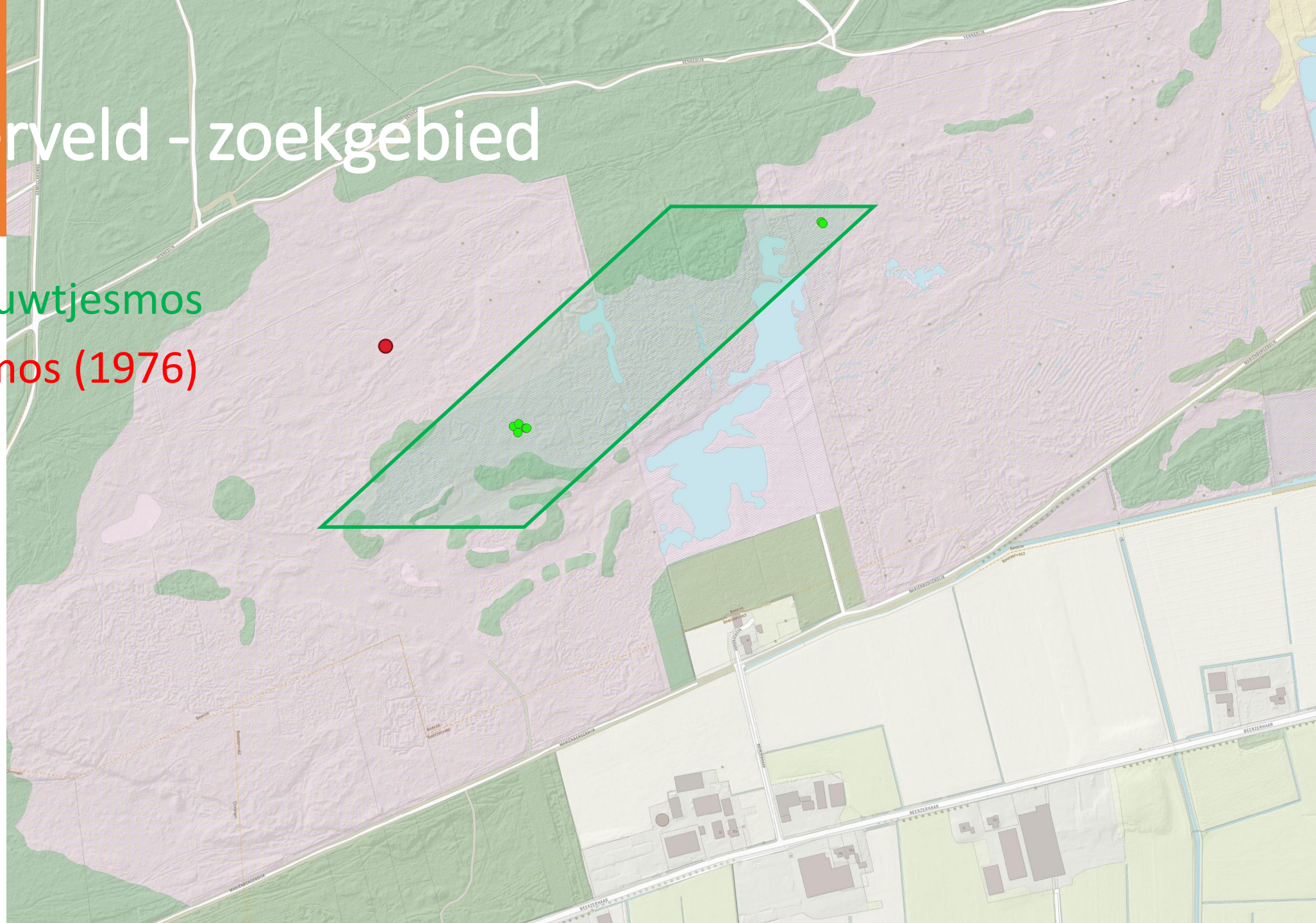

BLWG

Donor en doelgebieden

Soort	Donorgebied	Doelgebied
IJslands mos	Sallandse Heuvelrug (eventueel Twente)	Sallandse Heuvelrug
	Lemelerberg (eventueel Twente)	Lemelerberg
Gekroesd gaffeltandmos	Sallandse Heuvelrug	Sallandse Heuvelrug
Goudklauwtjesmos	Beerzerveld	Beerzerveld

BLWG

Schematisch overzicht plots

Controle	Steenmeel	Dolokal	Steenmeel (omgewerkt)	Dolokal (omgewerkt)
replica C1	replica S1	replica D1	replica OS1	replica OD1
replica C2	replica S2	replica D2	replica OS2	replica OD2
replica C3	replica S3	replica D3	replica OS3	replica OD3

geheel plot (15 replica's):

circa 3 x 2 meter
markeren met deels gekleurde nylon tentharingen

subplot 40 x 40 cm

bevat een raster van 10x10 cm waarin 16 exemplaren getransplanteerd worden

BLWG

Iets minder schematisch : praktijk

- Cetraria islandica: Steenmeel en Dolokal
- Dicranum spurium: Steenmeel, geen Dolokal, gevoelig (lit.)
- Hypnum imponens: geen extra’s, derhalve ook geen raster
  - Wél monitoring bestaande populatie

BLWG

Cetraria : voorbereiding

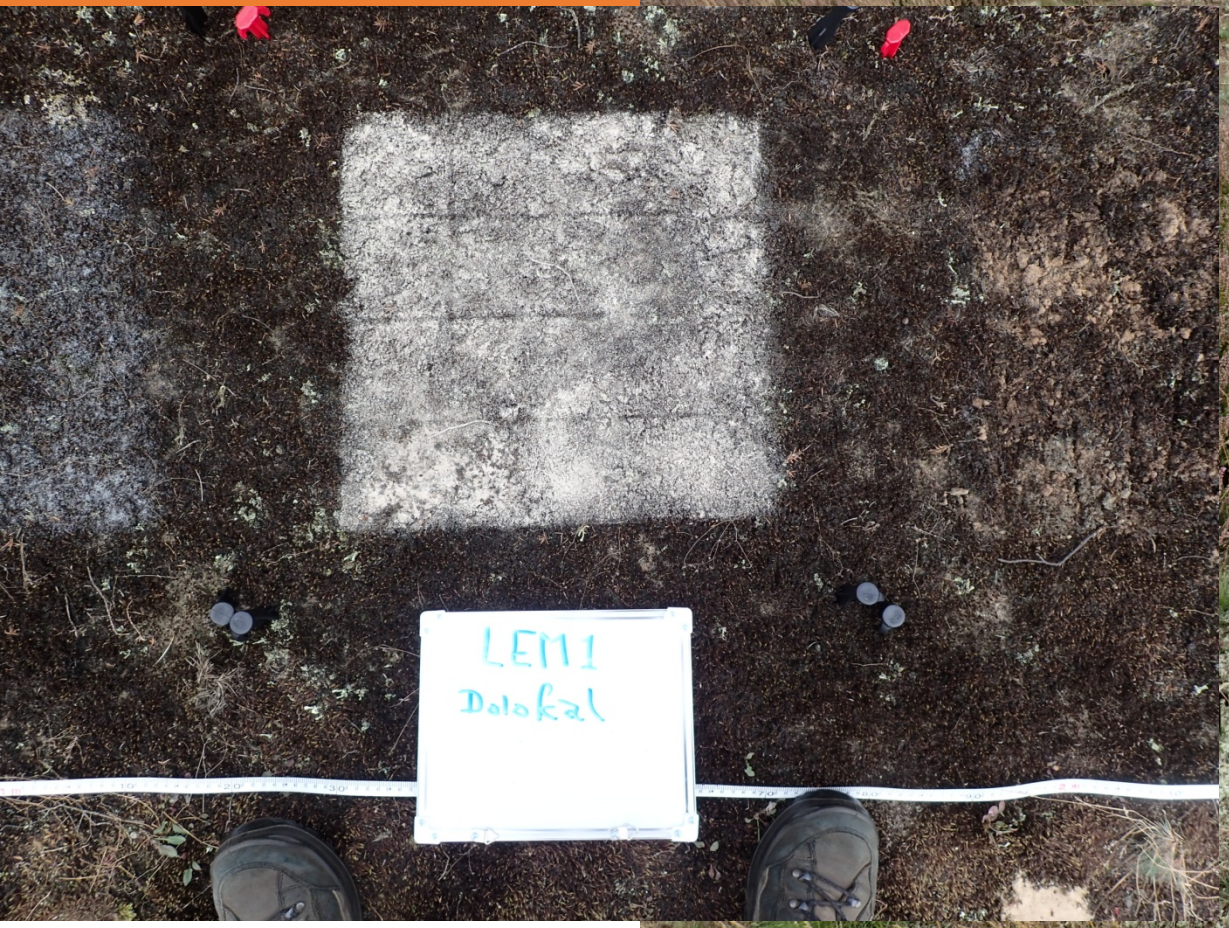

BLWG

Cetraria uitvoering:
3 fragmenten per 10x10 cm : 10 subplots

BLWG

Achter gebleven … en donor materiaal

Eén plantje -> top / midden / basis
4 plantjes , 12 subplots

Hypnum: monitoring -> check !

Hypnum “In-troductie” : 11 locaties

Contactpersonen – terreinbeheerders
SBB – LOV – NM werken mee …

BLWG

Ach, het gaat goed, tussen de Dologran groeit
het Ijslands mos ...
BLWG

Dillema's

1) Als je niets doet zijn de soorten weg
2) Tijdens het veldwerk bleken groeiplaatsen uit 2019 verdwenen!

Alle betrokken willen de soorten laten 'overleven'

BLWG

BLWG

Wöllersberg (BLWG exc. & 2021)

BLWG

Encalypta vulgaris var. Apiculata (met dank aan Heinjo/Henk/Jurgen)

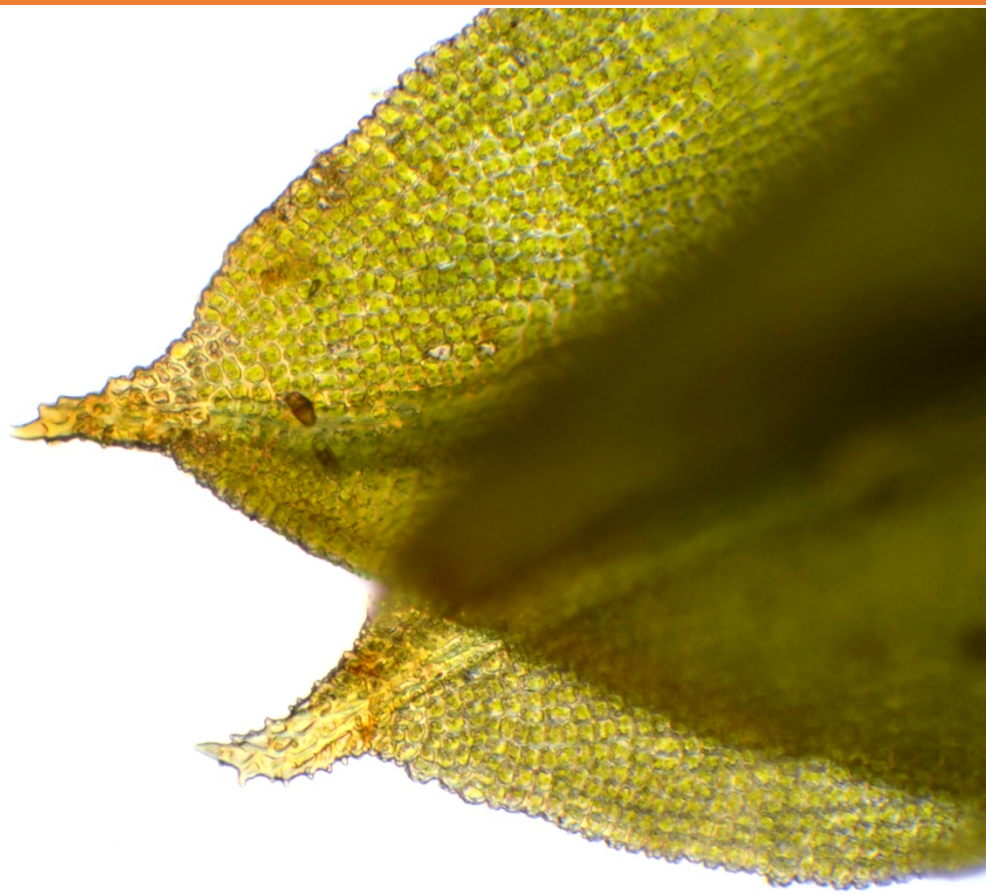

BLWG

BLWG

BLWG

Zijn steenmeel en dolokal de oplossing?

- De tijd zal het leren
- Zonder ‘ondersteuning’ zijn de soorten eerder weg dan het ***Stikstof probleem***

- “de tijd” => komende 3 seizoenen, afronding 2024

BLWG